

Een middeleeuws huis te Montfoort

Het huis Hoogstraat 6 neemt in het straatbeeld een markante plaats in, vanwege zijn naar voren uitgebouwde kabinetje naast stoep en voordeur, een in oude Nederlandse steden weinig voorkomend motief. Dit is dan ook niet ouder dan ca. 1880. Voorts geniet het huis bekendheid, doordat er een ooievaarsnest is gebouwd op de schoorsteen van de westelijke zijgevel. Tot voor enkele jaren was dit bewoond (afb. 1). Dat het huis een middeleeuwse kern zou bevatten, was wel te vermoeden, maar zonder verder onderzoek niet te bewijzen. Bij vele huizen in het al in de 15e eeuw „versteende“ Montfoort is dat het geval! Thans is het in restauratie¹⁾, en het is daardoor mogelijk enig inzicht te krijgen in de geschiedenis van het huis.

Het middeleeuwse huis

De twee, onderling zéér verschillende, kelders wijzen er op, dat het huidige perceel uit de samenvoeging van twee kleinere moet zijn ontstaan. Uit het opgaande werk blijkt, dat deze samenvoeging al in de late middeleeuwen moet hebben plaats gevonden.

De westelijke kelder (onder het, van de straat af gezien, linker gedeelte) bestaat uit een voor- en een achterstuk.

De vóórkelder is gedekt door een groot (6,5 x 7,5 m) zeer gedrukt kruisgewelf (later in het midden door een pijlertje gestut). Er achter bevindt zich een smallere, langwerpige kelder, gedekt door twee kruisgewelven. De oostelijke kelder (rechts) is gedekt met een doorgaand tongewelf loodrecht op de straat, zoals gebruikelijk bij een in de diepte gebouwd huis. De kruin ligt hoger dan die van het andere gewelf, zodat ook de bovenliggende vloer vier treden hoger ligt dan die in het westelijk deel.

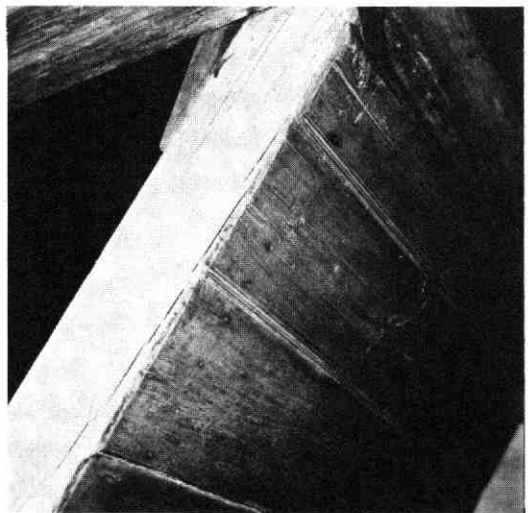
Het huidige huis is 13,5 m breed en, exclusief de achterbouw, 7,5 m diep (afb. 3). Het heeft een hoofdverdieping van (in het westelijk deel) 3,8 m hoogte en een bovenverdieping van 2,5 m, vloer tot vloer. In beide zijgevels zijn vlechtingen te herkennen van (onderling gelijke) topgevels in moppenwerk, die behoorden bij een ruim huis van één laag met daarboven een zolder met vrij forse borstweringen. Deze samenvoeging zou rond 1500 kunnen hebben plaatsgevonden, mogelijk al iets eerder. De zo royaal opgezette kelder onder het westelijk deel zal vermoedelijk dateren uit de tijd van de samenvoeging tot één huis. Een nis onderin de zijgevel toont aan, dat het eerste vloerpeil in dit deel lager gelegen moet hebben.

Het muurwerk van dit huis (en vermoedelijk ook al dat van het tweetal kleinere huizen dat aan het huidige vooraf ging) was anderhalve mop dik (27/13,5/6,5 cm 10 l = 73-76). Het had één balklaag van (t.g.v. de voorgeschiedenis onregelmatig over de breedte

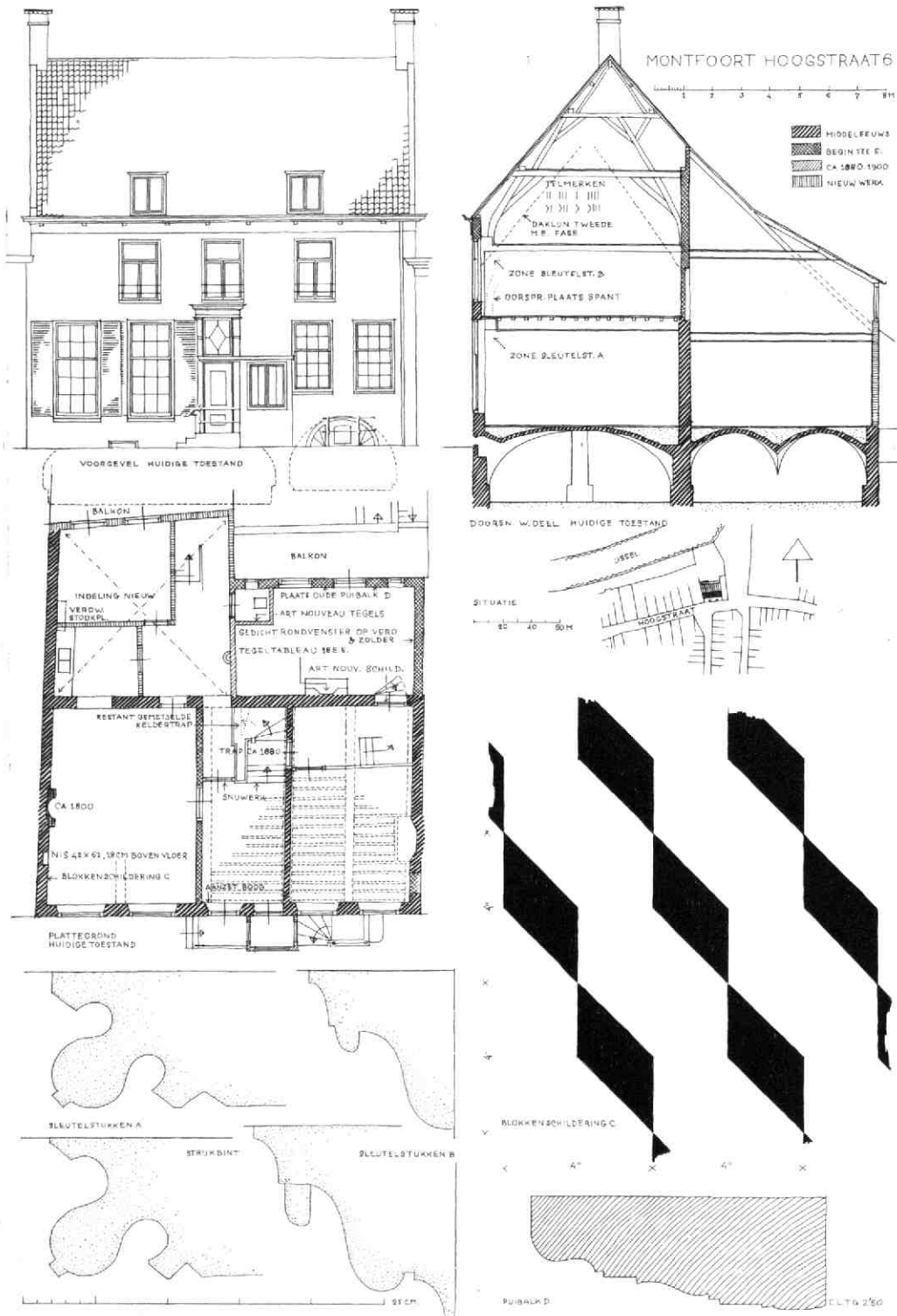

Afb. 1. Fragment van een ansichtkaart uit omstreeks 1900, vriendelijk ter beschikking gesteld door de heer C. Doesburg. (foto D. S. v. Dorsser Keus).

van het pand verdeelde) moerbinten (28 x 25) en kinderbinten (10 x 10). De laatste zijn later omgekeerd: de beschilderde onderkant, roodbruin met witte bies, kwam daardoor boven. Onder de moerbinten zijn nog drie van de gotische sleutelstukken aanwezig (afb. 3A), en een kleinere onder het strijkbinde tegen de oostgevel. Er waren stookplaatsen in beide eindwanden; in de oostelijke eindgevel heeft zich ook nog een

Afb. 2. Het gotische beschoot op de trap (foto D. S. v. Dorsser Keus).

Afb. 3. Tekening van de auteur.

Afb. 4. Het tegeltableau in de kamer rechts achter (foto D. S. v. Dorsser Keus).

venster bevonden (de belending liep dus in oorsprong niet - zoals nu - tot aan de rooilijn door of was er toen in het geheel niet).

Op de westelijke wand ziet men nog restanten van een muurbeschildering, bestaande uit schuin oplopende reeksen van zwarte parallelogrammen (afb. 3C). Boven de ingang is, onder het sleutelstuk, de aanzet van een boog te herkennen en midden achter (onder de huidige trap) zijn nog sporen van een dicht-gemetselde stenen keldertrap.

Latere wijzigingen

In de 17e eeuw moet het huis zijn huidige hoogte hebben gekregen, de verdieping werd toen geïntroduceerd, waarboven een simpele enkelvoudige balklaag (24 x 17,5 cm, plat) werd aangebracht. Twee renaissance consoles bleven bewaard (afb. 3B). Erg goed passen ze niet onder de balk, mogelijk zijn dit toevoegsels uit een later tijdperk. Het muurwerk werd in voor- en zijgevels tot goothoogte in dezelfde moppen afgewerkt als waarin het oudere muurwerk was gebouwd. Slechts aan het iets andere voegwerk is het te onderscheiden (tijdens de ontpleistering is dit even in het gezicht geweest). De toppen zelf zijn met kleine bakstenen opgehoogd.

In de stoopplaats op de verdieping in de linkergevel werden nog stukken van een fraaie haardsteen aangetroffen (achterstevoren). Deze zou uit het begin van de 17e eeuw kunnen dateren; hij draagt een wapen, waarin de toren te herkennen is die in het wapen van de stad Montfoort voorkomt.

Bij die verhoging werd de complete kap herplaatst:

deze bestaat nog steeds uit 4 tweeeukkige gotische spanten op krommers. Alleen de volgorde kwam in de war: deze is thans van west naar oost II, III, I, IIII. Er zijn getrokken merken, met aan één zijde steeds één gebroken lijn.

Van zolder naar vliering loopt een gave oude grenen trap op keeppobomen, welke van onderen met (secundair verwerkt?) geprofileerd eiken schot is afgedekt (afb. 2).

Het westelijk deel van het huis moet (gezien de kelder en een stuk tuinmuur) vanouds een achterbouw gehad hebben. Bij de 17e eeuwse verbouwing werd deze over de hele breedte doorgetrokken, waarbij het achterdakschild t.o.v. de spanten hoger kwam te liggen, dan dit oorspronkelijk het geval was. Er bevindt zich in de schouw van deze achtervleugel nog een tegeltableau, dat een landelijk tafereel voorstelt (18e eeuw, afb. 4). In de achtergevel van dit 17e eeuwse deel lag nog een belangrijk deel van een fraai geprofi-

Afb. 5. Het art-nouveau paneel in de kamer rechts achter (foto D. S. v. Dorsser Keus).

leerde puibalk (afb. 3D), dat wijst op een brede opening naar de rivierzijde (pengaten van stijlen waren nog aanwezig, h.o.h. 62 cm).

Tussen hoofdblok en achterhuis bevond zich nog een aardig - mogelijk laatgotisch - eiken kozijntje (waarin een curieuze uitholling) met deurtje, met hetzelfde beslot als is aangetroffen onder de zoldertrap, in gebruik voor een kast. Vermoedelijk een secundair ingebracht element, dat nu moeilijk te handhaven was en ter beschikking van een andere restauratie zal komen. Het jongste bezienswaardige onderdeel van het huis zit ook in dit bouwdeel: een paneel met een aardige art-nouveau beschildering (een eend bij een oever met rietpluimen), merkwaardigerwijze fungerende als achterwand van een kast, die was „uitgehold“ in de achtermuur van het middeleeuws blok (afb. 5). Thans is dit paneel toegepast op een deur op dezelfde plaats.

Onderscheidene elementen uit het laatst van de 19e eeuw zijn aangebracht door leden van de familie Stalenhoeft, die het pand geruime tijd met zorg bewoonden. Van de drie generaties was I. Stalenhoeft de eerste, van hem is niet veel bekend. Zijn zoon R. F. Stalenhoeft is in het pand geboren en overleden (1843-1890) en was gemeentesecretaris van de gemeente Montfoort. Diens kinderen, de zoon I. C. Stalenhoeft en zijn zusters, zijn ongehuwd gebleven en hebben tot ongeveer de eeuwwisseling in dit pand gewoond. I. C. Stalenhoeft was - evenals zijn vader - gemeentesecretaris en stichter van het museum voor oudheden te Montfoort. Waarschijnlijk zijn de trap met oudere snijwerken, evenals het erkertje naast de voordeur, door R. F. Stalenhoeft ingebracht.

De art-nouveau elementen (het al genoemde tafereel met de eend en de tegels in het toilet) zijn van de laatste generatie Stalenhoeft).

Tot 1979 werd het huis bewoond door de familie Doesburg.

Bij de nu aan de gang zijnde restauratie werd het pand in drie wooneenheden opgedeeld: één op de begane grond links, met het bijbehorend deel van de achterbouw, één op de begane grond rechts, met achterbouw en kamer op de verdieping, en één op de verdieping links met de ruimte onder de kap. Alle authentieke elementen konden gehandhaafd blijven. Dat dat hier mogelijk was, is bijzonder verheugend. Bij huizen als het hier beschrevene, die hun geheimen niet zo gemakkelijk prijsgeven, komt het dikwijls voor dat de historische waarde pas herkend wordt, wanneer een rigoureuze proces van inwendige vernieuwing al aan de gang is!

C. L. Temminck Groll

Noten:

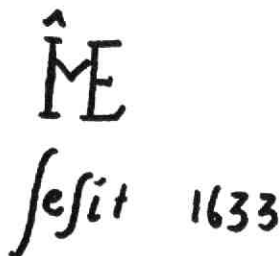
- 1) In 1979-'80 door het bureau voor restauratie Temminck Groll-Van Vliet; het werk is in hoofdzaak begeleid door ir. W. Mazzola. Opdrachtgever was de eigenaar, de heer A. J. Bruynel. Het werk werd met zorg uitgevoerd door de Montfoortse firma J. M. Versteegen & zn. B.V.
- 2) Vriendelijke mededelingen van de heer J. Braber te Montfoort. Van belang zijn voorts de oude aanduidingen van het pand: vóór 1870: A30, van 1870-1890: A22, van 1890-±1920: A27, sedertdien Hoogstraat 6.

Een Utrechtse „Kruisiging“ te Angers?

In het *Musée archéologique* te Angers bevindt zich een drieluik met als centrale voorstelling een *Kruisiging* (afb. 2 en 3). Het onderschrift van het schilderij vermeldt: *Ecole flamande XVII s (daté 1633)* (1).

Anonieme Nederlandse kunstwerken duidt men in het buitenland niet zelden aan als „Vlaams“ of „Hollands“, al naar gelang men daarmee de Zuidelijke of de Noordelijke Nederlanden wil aangeven. Bij twijfel wordt nogal gemakkelijk de voorkeur gegeven aan het predicaat „Vlaams“. Het drieluik te Angers is daar een voorbeeld van.

Dat men in verband met dit drieluik nooit verder gekomen is dan een vage aanduiding, is zeer goed te begrijpen. Over de pedigree van het schilderij is nauwelijks meer bekend dan dat het door de stad Angers in 1881 verworven werd uit de verzameling Mordret (2). Verdere gegevens zijn alleen op het drieluik zelf te vinden. Op de zijluiken, zowel op de buiten- als op de binnenzijden, zijn de namen van de heiligen vermeld

Afb. 1. Monogram op de binnenzijde van het linker zijluik.

(afb. 2 en 3). Eén van die namen is duidelijk in een Nederlands taaleigen genoteerd: *S. Maertyn* (afb. 2). Aan die naam, die voorkomt op de binnenzijde van het rechterzijluik, is bovendien het jaar van ontstaan van het drieluik toegevoegd, namelijk 1633. Dat jaar-